

Araştırma Makalesi

Doi: [10.5281/zenodo.4958726](https://doi.org/10.5281/zenodo.4958726).

Azınlıklar ve Batı Trakya Türk Azınlığının Sorunları

Alper OUZOUNGIOL¹, Dr. Öğr. Üyesi Uğur Yasin ASAL²

Başvuru Tarihi: 30.05.2021

Kabul Tarihi: 05.06.2021

Yayın Tarihi:15.06.2021

ÖZET

Bu çalışma 1923 Lozan Barış Antlaşması ile azınlık statüsü kazanmış olan Batı Trakya Türk Azınlığının yaşadığı sorunları ve söz konusu sorunların günümüzdeki durumlarını araştırmıştır. Çalışma iki bölüm olup, birinci bölümde azınlık kavramı, azınlıkların sınıflandırılması ve Birleşmiş Milletlerin, Avrupa Konseyi'nin ve Avrupa Birliği'nin azınlıklara yönelik düzenlemeleri ele alınmıştır. İkinci Bölümde Batı Trakya Türk Azınlığının odaklanılmış, 1975 Yunanistan Anayasası başta olmak üzere, 1913 Atina Antlaşması, 1920 Yunan Sevr'i, 1923 Mübadele Antlaşması ile 1923 Lozan Barış Antlaşması çerçevesinde Batı Trakya Türk Azınlığının hukuki statüsü incelenmiştir. İkinci Bölümün devamında ise Batı Trakya Türk Azınlığının yaşadığı eğitim sorunu, etnik kimliğin inkarı, vatandaşlıktan zorla çıkartılma, siyasi katılım ve temsil ile müftülük ve vakıflara ilişkin sorunları ele alınmıştır. Sonuç bölümünde ise Batı Trakya Türk Azınlığının mevcut sorunlarının devam ettiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Azınlık, Batı Trakya, Batı Trakya Türk Azınlığı*

MINORITIES AND PROBLEMS OF WESTERN THRACE TURKISH MINORITY

ABSTRACT

This study investigated the problems faced by the Western Thrace Turkish Minority, which gained minority status with the 1923 Lausanne Peace Treaty, and the current situation of these problems. There are two chapters in the study. In the first chapter, the concept of minority, classification of minorities and the regulations of the United Nations, the Council of Europe and the European Union regarding minorities are discussed. In the second part, the Western Thrace Turkish Minority was discussed, and the legal status of the Western Thrace Turkish Minority within the framework of the 1975 Greek Constitution, the 1913 Athens Treaty, the 1920 Greek Sevres, the 1923 Exchange Treaty and the 1923 Lausanne Peace Treaty were examined. In the second part, the education problem of the Western Thrace Turkish Minority, denial of ethnic identity, deprivation of Greek citizenship, political participation and representation problem and the problem of mufti and foundations are discussed. In the conclusion part, it is concluded that the current problems of the Western Thrace Turkish Minority still continue.

Keywords: *Minority, Western Thrace, Western Thrace Turkish Minority*

¹ İstanbul Ticaret Üniversitesi Yüksek Lisans Öğrencisi, alperuzunyol@gmail.com ve ORCID ID NO: 0000-0001-7189-9250

² İstanbul Ticaret Üniversitesi Dr. Öğr. Üyesi, uyasal@ticaret.edu.tr ve ORCID ID NO: 0000-0003-1567-9186

1. Giriş

Azınlıklar konusunun kökenleri 16. yüzyıla kadar dayanmaktadır. O tarihlerde, Katolikler ile Protestanlar arasında ciddi anlaşmazlıkların ortaya çıkması ile birlikte ilk azınlık grupları görülmeye başlanmış ve yüzyıllar içerisinde de özellikle toprak değişiklikleri neticesinde, çeşitli azınlıkların ortaya çıkma süreci günümüze kadar gelmiştir (Kurubaş, 2006:34). Azınlık konusunun özünde insan olduğu için, azınlık hakları önemli bir insan hakkı olarak değerlendirilmekte ve uzun yıllar da insan haklarının bir parçası olarak ele alınarak çeşitli çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Azınlık hakları her geçen yüzyıl daha fazla önem kazanırken, özellikle de dünya savaşları sonrası dönemde küreselleşmenin de etkisiyle birlikte uluslararası ve uluslararası örgütlerin gündeminde kendine yer bulmaya başlamıştır. 1990'lı yıllar itibariyle ise çok daha özel kapsamlı bir konu haline gelerek akademik çalışmalar için de önemli ve odaklanılan bir çalışma alanı haline almıştır.

Azınlıklar konusunun özündeki problem, genel kabul görmüş bir tanımlamasının olmamasıdır (Perruchoud ve Redpath-Cross, 2013:12). Bu tanımlama eksikliğinin önemli nedenlerinden birisi devletlerin azınlıklar konusunu fazla ön planda tutmamayı tercih etmesi olarak bilinmektedir. Ancak yine de pek çok uluslararası belgede yer alan azınlık haklarının korunması hususu, tanımlama ve dikkate alınması gereken hakların neler olduğu açısından bir çerçeve çizilmesine imkan tanıyacak niteliğe sahiptir. En basit ifadeyle azınlık; toplumun çoğunluğundan din, dil, etnik ya da ulusal kimlikleri bakımından farklı, sayıca az, yaşadıkları topluma vatandaşlık bağı ile bağlı ve azınlık olduğunun farkında, bilincinde olan kişi veya gruplar olarak belirtilebilmektedir. Bu tanımlamanın hukuki bir bağlayıcılığı olmasa da sosyolojik açıdan azınlık tanımının yapılmasına imkan tanımaktadır (Mızrak, 2018:635).

Azınlıklara ilişkin hakların bireysel mi yoksa kolektif haklar mı olduğu, sahip oldukları negatif hakların yanında pozitif haklarının sınırları ve belki de en önemlisi, self determinasyon hakkına sahip olup olmadıkları tartışması günümüzde de devam etmektedir. Devletlerin genel bir bakış açısı ile azınlık haklarını bireysel düzeyde tutma eğiliminde oldukları görülmektedir. Azınlık haklarının kolektif kullanımı ve gruplara özel haklar tanınması noktasında devletlerin çekimser davranışları gözlemlenebilmektedir. Öte yandan, azınlık haklarının negatif haklar kapsamında değerlendirilmesi insan hakları ile paralellik gösterirken, azınlık olmalarından kaynaklı farklılıkların da özgürce yaşayabilmeleri adına pozitif haklara sahip olabilmeleri önemli bir gelişmedir.

Azınlık konusunun özü itibariyle bir insan hakları konusu olması sebebiyle, azınlıkların korunmasına ilişkin ilk düzenlemeler hep insan hakları temelinde yapılmış ve ilerleyen yıllarda azınlık haklarına ilişkin yeni düzenlemelerin de bunlara eklendiği görülmüştür. Uluslararası belgelerde de çeşitli düzenlemeler ve koruyucu hükümlere yer verilerek insan hakları ve azınlık haklarının kapsamı genişlemeye başlamıştır. Milletler Cemiyeti (MC) döneminden başlayıp, Birleşmiş Milletler (BM), Avrupa Konseyi (AK), Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) ile Avrupa Birliği (AB) azınlıkların korunması noktasında çeşitli adımlar atmışlar, önemli sözleşme ve protokollerinde bu konuya ilişkin düzenlemeler getirmiştir. Gerçekleştirilen düzenlemeler, daha önce de bahsedildiği üzere insan hakları temelinde yapılmış olup, açıkça azınlık hakları ele alınmasa da azınlıkların da bu haklardan yararlanabilmesi anlamında atıflarda bulunulmuştur. 1990'lı yıllar ile birlikte konunun uluslararası siyasette görmezden gelinemeyecek boyutta yer almasıyla birlikte, azınlık haklarına ilişkin daha kapsamlı ve açık düzenlemelere gidildiği de görülmektedir.

Azınlık haklarının böylesine önemli olduğu bir dönemde, AB üyesi olan Yunanistan'ın azınlıklara bakış açısının incelenmesi bu çalışmanın amacı açısından önemlidir. Yunanistan topraklarında Türkler, Pomaklar, Makedonlar, Arnavutlar ve Ulahlar önemli azınlıklar olarak sayılmaktadır. Yunanistan ise sadece Türk azınlığı, Müslüman azınlık sıfatıyla kabul etmekte ve diğer azınlıkları görmezden gelmektedir. Yunanistan'ın topraklarındaki azınlıkları görmezden gelmesi, topraklarında sadece dini azınlıklar olduğunu kabul etmesi ve AB'nin de buna sessiz kalması demokrasi ve insan haklarının ihlali açısından önemli bir konudur. En az bu kadar önemli bir diğer konu ve problem ise azınlıkların etnik kimliklerinin görmezden gelinmesidir. Yunanistan'da yaşayan Türk azınlık, uluslararası antlaşmalar ile tanınan haklarını kullanamamakta ve buna rağmen AB üyesi Yunanistan herhangi bir yaptırım ile karşılaşmamaktadır.

Batı Trakya'daki Türk varlığının 6. yüzyıla dayanması ve Türklerin bu topraklarda ev sahibi konumunda olması durumu Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde değişmeye başlamış ve kaybedilen topraklarla birlikte, Batı Trakya artık Osmanlı egemenliğinden kopartılmıştır (Hüseyinoğlu, 2015:4777). En nihayetinde, 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Barış Antlaşması ile de Batı Trakya Türkleri, Yunanistan topraklarında dini bir azınlık statüsüne sahip olmuştur. Lozan Barış Antlaşması'nda Batı Trakya Türk Azınlığının dini bir azınlık olduğuna yer verilmesi, Yunanistan'ın Batı Trakya'da Türk yoktur tezinin temelini oluşturmaktadır. Ancak gerek Mübadele Antlaşması gerekse iki ülke ilişkilerinin iyi olduğu dönemde bölgede yaşayanların Türk olduklarını ispatlayan ve Yunan devletinin de bunu kabul ettiği pek çok örnek olay vardır.

Yunanistan topraklarında azınlık olarak yaşayan Batı Trakya Türkleri doğal olarak Yunanistan vatandaşdır ve tüm vatandaşlık

hakları öncelikli olarak 1975 tarihli Yunan Anayasası tarafından korunmaktadır. Bununla birlikte tarihsel süreç içerisinde 1830 Londra Protokolü, 1881 İstanbul Sözleşmesi, 1913 Atina Antlaşması, 1920 Yunan Sevr Antlaşması, 1923 Lozan Barış Antlaşması ve sonrasında imzalanan Kültür Antlaşmaları da Batı Trakya Türk Azınlığının haklarını çeşitli şekillerde koruyan önemli hukuki belgelerdir. Ancak Yunanistan, tüm antlaşma ve belgelere rağmen azınlık hakları ve insan hakları kurallarını görmezden gelerek, Batı Trakya Türk Azınlığına yönelik ciddi kısıtlama ve baskılar uygulamaktadır.

Bu çalışmada, Batı Trakya Türk Azınlığının yaşadığı çeşitli sorunlar ele alınırken, mevcut durumları hakkında güncel gelişmeler paylaşılacaktır.

2. Azınlık Kavramı

Azınlık terimi 16. yüzyılda merkezi devletlerin kurulmasıyla ortaya çıkmış ve 19. yüzyılın ikinci yarısı ve özellikle de Birinci Dünya Savaşı sonrası dönemde büyük önem kazanmıştır. Yıllar içerisinde pek çok uluslararası antlaşmada adından söz ettirmiş ve kendine yer bulmuştur. Azınlık kavramı, “ulus”, “ulusçuluk”, “etnisite”, “self determinasyon”, “ayrılıkçı hareketler”, “farklılıkların birlikteliği ve yönetimi”, “yurttaş devlet ilişkisi”, “kimlik tartışmaları” ve “insan hakları”ni içine alan geniş bir konsepti kapsamaktadır (Kurubaş, 2006:1).

Azınlıklar konusu, günümüzde her devletin bir şekilde içinde olduğu ve genel politikaları belirlenirken bazen hassasiyetle yaklaştığı, bazen de görmezden geldiği ama yine de kapalı kapılar ardında göz ardı edemediği konuların başında gelmektedir. Baskın Oran'ın ifadesiyle; azınlık kavramı iç politikada, dış politikada ve uluslararası sistemin geneli açısından çok kritik anlamlar taşımaktadır. Oran azınlıkları, ülkedeki ulusal birliğin sağlanması açısından ulus devletlerin iç politikalarında, büyük olasılıkla dışarıda yakın olduğu akraba devletleri olması sebebiyle ulus devletlerin dış politikalarında ve kendilerine yapılan muamelenin ele alınması açısından uluslararası sistemin bütünü içinde değerlendirmek gerektiğini vurgulamaktadır (Oran, 2009:65).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, BM kurulmuş ve BM Şartının 1. maddesinin 3. fıkrasındaki örgütün amaçları arasında “ekonomik, sosyal, kültürel veya insani nitelikli uluslararası problemleri çözümlenerek ve ırk, cinsiyet, dil veya din ayrımı yapılmaksızın herkesin insan hakları ve temel özgürlüklerine saygıyı geliştirerek ve teşvik ederek uluslararası işbirliğini sağlamak” olduğu belirtilmiştir (İnanç, 2004:20). Böylece, insan hakları ve temel özgürlüklerin önemi vurgulanarak metinde yer verilmiş ancak yine de açıkça bir azınlık tanımının yer almadığı ve bu ifadeye yer verilmediği de görülmektedir. BM'nin bu süreçte azınlık haklarından çok, azınlık haklarını da kapsayacak şekilde insan hakları konusuna odaklandığı görülmektedir (Çatal, 2018:81-87).

Azınlık tanımı yapılırken en çok atıfta bulunulan tanım BM İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Alt Komisyonu raportörü Francesco Capotorti ait olan tanımdır. Capotorti'ye göre azınlıklar, “bir devletin geri kalan nüfusundan sayıca az olan, başat konumda olmayan, üyeleri o devletin vatandaşı olan, nüfusun geri kalanından farklı etnik, dinsel veya dilsel özelliklere sahip ve üstü örtülü de olsa, kendi kültürlerini, geleneklerini, dinlerini veya dillerini korumaya yönelik bir dayanışma duygusu gösteren grup” olarak ifade edilmiştir (Capotorti, 1979:96).

Capotorti'ye göre azınlıklar beş ana ögeye dayanmaktadır. Bunlardan birincisi farklılıktır. Azınlıkların, çoğunluktan soy, din, dil, gelenek gibi çeşitli bakımlardan, en az birinden, farklı olması gerekmektedir. İkinci olarak, azınlıkların sayıca az olması gerekmektedir. Ancak bu azlık, bir avuç insan sayısını ifade etmemektedir. Bu sayı ile ifade edilmek istenen durum, azınlıkların varlıklarını ve mücadelelerini sürdürebilecek kadar yeterli sayıda olmaları olarak anlaşılmalıdır. Öte yandan çoğunluğa yakın bir sayıda olmamaları da gerekmektedir. Bu durumda azınlık-çoğunluk ilişkisi yerine bir arada yaşamak zorunda kalan toplum tanımlaması daha doğru bir değerlendirme olacaktır. Azınlık tanımındaki üçüncü temel öge başat olmama durumudur. Burada başat olmamaktan kastedilen durum, toplumun tamamı içerisinde baskın ve dominant durumda olmamayı belirtmektedir. Dördüncü temel öge vatandaşlık bağının olmasının gerekliliğidir. Azınlık kavramı özünde vatandaş ile yabancıyı ayırt etmese de vatandaşlık ya da uzun süreden beri yerleşik olmak azınlık tanımlaması içerisinde belirleyici bir faktördür. Beşinci ve son temel öge ise azınlık bilincine sahip olunmasının gerekliliğidir. Azınlık olarak nitelendirilecek kişi veya grup, azınlık olduğunun farkında olmalı ve kendi özel durumunu korumaya, devam ettirmeye istekli olmalıdır (Oran, 2009:68-69).

2.1. Azınlıkların Sınıflandırılması

Azınlıklar tarihsel süreç içerisinde çeşitli şekillerde ortaya çıkmış ve azınlık gruplarının ortaya çıkış şekilleri ile savundukları değerler de farklılık göstermiştir. Azınlıklar, en yaygın haliyle, toprak değişiklikleri neticesinde ortaya çıkmış olmaları na rağmen, temsil ettikleri ve talep ettikleri haklar farklı olmuştur (Kurubaş, 2006:9). Farklı azınlık tiplerinin ortaya çıkması, azınlıkların sınıflandırılması ihtiyacını da ortaya koymuştur. Azınlık grupları öncelikli olarak, sınıflandırıldıkları kategori içerisinde mücadelelerini sürdürmüş ve kendilerine tanınan pozitif haklar da genellikle tanımlandıkları kategoriye göre

verilmiştir. Preece'in azınlık tanımında da farklı dil, din, etnik köken vurgusu yer almaktadır. Bu çerçevede, dilsel bir azınlığa, ibadetini özgürce yerine getirmesinden önce kendi dilinde eğitim, kendi dilini kullanabilme gibi haklar öncelikli hale gelmiştir (Arsava, 1993:57-58). BM Azınlık Çalışma Grubu raportörlerinden Asbjorn Eide, azınlık türlerinin, azınlıkların kendilerine tanınan haklarından yararlanma durumlarındaki farklılığı vurgulamıştır. Bu çerçevede, dilsel, dini ve etnik azınlıkların ulusal azınlıklara oranla daha az haklara sahip olduklarını, ulusal azınlıkların daha nitelikli ve geniş, kapsayıcı azınlık korumasından yararlanabileceğini ifade etmiştir (Kurubaş, 2006:36).

Azınlıklar dört grupta sınıflandırılmıştır. Bunlardan birincisi dini azınlıklardır. Uzun yıllar azınlık olmanın en önemli kriteri din olmuştur. Dini azınlıklar Katolik-Protestan ayrışması ile ortaya çıktığı için dini azınlıkların aynı dindeki farklı mezheplerin ayrışmasını içerdiği de söylenebilir (Kurubaş, 2006:34). Dini azınlıkların ilk olarak Hristiyan dinine mensup gruplar içerisinde çıkmış olmasına karşın, ardından Müslüman ve Yahudi gruplarının da dini azınlık statüsü kazandığı görülmektedir (Bilgin, 2007:22). Din, insanın iç dünyasındaki inancı ile ilgili olması sebebiyle kişisel bir tercihtir ve subjektif bir kavramdır. Ancak bir grup, dini özelliklerini organize olma, ortak tarihin parçası olma, grup içindeki insanların birbirleri ile ilişkilerine yansıtma gibi objektif gözlemlere dayandırabilirse, o gruplar azınlık olarak tanımlanabilmektedir (Arsava, 1993:56).

İkinci grup azınlıklar dilsel azınlıklardır. Dil, insanların iletişim kurmak ve anlaşmak için kullandığı en temel yöntemdir. Dil azınlıkları ancak dil bilimcileri tarafından tespit edilebilmekte olup, Avrupa'da bu kapsamda çeşitli çalışmalar yapıldığı bilinmektedir. Dilsel farklılıklar genellikle etnik, kültürel ve en nihayetinde ulusal azınlıkların bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır (Kurubaş, 2006:35).

Üçüncü grup azınlıklar etnik azınlıklardır. Ortak bir kökeni paylaşan, kültürel açıdan, tarihi yönden ve aynı coğrafyadaki topraksal bağlardan oluşan kimi özelliklere sahip ancak siyasi bir niteliği bulunmayan, üyeleri belirsiz olan azınlıklar etnik azınlık olarak tanımlanmaktadır. Etnik azınlıklar genellikle dilsel azınlık sınıfına da girmektedir, ancak dini bir azınlık olup olmadıkları genellikle değişkenlik göstermektedir (Kurubaş, 2006:35-36).

Son grup azınlıklar ise ulusal azınlıklardır. Ulusal azınlık, tarihsel, kültürel, dilsel bağların olduğu etnik grubun egemenliği altındaki devleti ülkesi dışında, başka bir devletin sınırları içinde yaşayan grup olarak tanımlanmakla birlikte, ulusal azınlık için vatandaşlık bağının da önemli olduğunu vurgulamak gerekmektedir (Çavuşoğlu, 2001:41). Baskın Oran'a göre ulusal azınlıklar kavramı dört önemli niteliğe sahiptir. Bunlardan birincisi, ülkede yaşayan etnik, dilsel ve dini azınlıkları temsil etmektedir. Kuzey Avrupa ülkelerindeki azınlıkların bu kapsama girdiğini söylemektedir. İkinci niteliği, "akraba devleti" bulunan azınlıklar ulusal azınlık olarak değerlendirilmektedir. Azınlığın yaşadığı ve vatandaşı olduğu devlet "ev sahibi devlet", soydaşlarının yaşadığı devlet ise "akraba devlet" olarak tanımlanmıştır. Batı Trakya Türk Azınlığı da bu kapsamda değerlendirilmektedir. Türkiye tarafından Batı Trakya Türklerine yönelik yapılan bütün açıklamalarda soydaş ifadesine yer verilmektedir. Üçüncü nitelik, "sesi güçlü çıkan" ve azınlık özelliği taşımanın yanında bu bilince de sahip olan toplulukları kapsamaktadır. Son niteliği ise, göçmen ve işçi gibi sonradan ortaya çıkan "yeni azınlıkların" karşıt kavramı olarak anlamlandırılmaktadır (Oran, 2004:41-42).

2.2. Uluslararası Belgelerde Azınlıklar

Azınlıklar konusu Birinci Dünya Savaşı sonrasında, özellikle de Avrupa'da çok önemli bir konu ve sorun haline almıştır. Birinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan MC yeni bir savaşın çıkmasını engelleyememiş ve yaşanan gelişmelerin sonucunda İkinci Dünya Savaşı pek çok devletin karşı karşıya gelmesine sebep olmuştur. Diğer bir deyişle, ilk kez MC döneminde uluslararası örgütün denetimi ve güvencesine alınan azınlık hakları konusunda çeşitli adımlar atılmış olmasına rağmen, geliştirilen azınlık sisteminin evrensel olmaması, işleyişine ilişkin belirsizlikler barındırması ve asimilasyona göz yumulması noktasında net bir tavır alamaması nedeniyle başarıya ulaşamamıştır (Taşdemir ve Saraçlı, 2007:27).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında MC'nin başarısızlık tecrübeleri de göz önünde bulundurularak BM kurulmuş ve kalıcı bir anlaşın sağlanması adına önemli bir adım atılmıştır. Azınlık haklarını düzenleyen uluslararası belgeler incelenirken de BM bünyesinde yapılan çalışmalar büyük önem arz etmektedir. BM tarafından azınlık haklarına kaynaklık eden ana belge ve metinler şu şekildedir: BM Antlaşması (26 Haziran 1945), İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (10 Aralık 1948), Tutuklulara Muamele Hakkında BM Minimum Standart Kuralları (30 Ağustos 1955), bazı ILO sözleşmeleri (Ör. İstihdam ve Mesleki Alanda Ayrımcılığa İlişkin 111 No.lu Sözleşme, 25 Haziran 1958), Eğitimde Ayrımcılığa Karşı UNESCO Sözleşmesi (14 Aralık 1960), Her Türlü Irk Ayrımcılığının Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi (21 Aralık 1965), Medeni ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi (16 Aralık 1966), Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi (16 Aralık 1966), Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi (18 Aralık 1979), Dine veya İnanca Dayalı Her Türlü Hoşgörüsüzlüğün ve Ayrımcılığın Önlenmesi Bildirgesi (25 Kasım 1981), Çocuk Hakları Sözleşmesi (20 Kasım 1989) (İnanç, 2004:24).

2.2.1. Birleşmiş Milletlerin Azınlıklara İlişkin Düzenlemeleri

BM Antlaşması'nın 1., 13., 62. ve 76. maddeleri örgütün azınlıkların korunması noktasında negatif haklarla sınırlı tuttuğunu göstermesi açısından önemlidir. Bununla birlikte, azınlıkların kimliklerini korumaları noktasında bir düzenleme yapılmadan ayrımcılık yasağı getirilmiştir. Özellikle 1. ve 55. maddelerde azınlıkların korunmasına değinmemek için “uluslar” yerine “halkların” kendi kaderini belirleme yetkisine yer verilmiştir (Kurubaş, 2006:57). BM bünyesinde 1947 yılında İnsan Hakları Komisyonu'na bağlı “Ayrımcılığın Önlenmesi ve Azınlığın Korunması” alt komisyonu oluşturulmuştur. Söz konusu alt komisyon bünyesinde 1995 yılında “Azınlıklar Çalışma Grubu” kurulmuş ve bu grup her yıl azınlık sorunlarının tartışıldığı bir forum niteliğinde faaliyet göstermiştir (İnanç, 2004:24). Ancak söz konusu çalışma grubunun faaliyetleri 2006 yılında sonlandırılmıştır.

10 Aralık 1948'de yayımlanan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde azınlıklara ilişkin bir ifade yer almasa da aynı gün alınan Genel Kurul kararında, azınlıkların kaderine kayıtsız kalınmayacağı ancak her devlette farklı şekilde olan azınlık sorununa tek bir çözüm bulmanın zorluğu ifade edilmiştir (Oran, 1991:87).

BM, azınlık hakları konusundaki ilk belgesini 1966 yılındaki “Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi” ile kayıt altına almıştır. Söz konusu sözleşmenin “Azınlıkların Korunması” başlıklı 27. maddesi incelendiğinde; “*etnik, dini veya dilsel azınlıkların bulunduğu bir devlette, böyle bir azınlığa mensup bulunan kişiler grubun diğer üyeleri ile birlikte toplu olarak kendi kültürel haklarını kullanma, kendi dinlerinin gereği ibadeti etme ve uygulama veya kendi dillerini kullanma hakları engel lenemez.*” hükmü açıkça yer almaktadır. 27. madde ile azınlık himayesinin geniş tutulduğu görülmekte ve bu hükmün detaylarının belirlenmesi noktasında yetkinin devletlerde olduğu ve sözleşmede imzası bulunan ülkelerin etkin bir azınlık himayesine imkan tanıdığı görülmektedir (Arsava, 1993:81). Bu maddede, ilk kez azınlıklara mensup “bireylere” değinilmiş ve onların inkar edilemeyeceği vurgulanmıştır. Ancak bu bireylerin uluslararası kişilikleri göz ardı edilmiştir. Ayrıca, bireysel haklar ön plana çıkartılarak, grup hakları da tanınmamıştır. Bununla birlikte, dini, dilsel ve etnik azınlıklara atıfta bulunulmasına rağmen ulusal azınlıklardan bahsedilmediği de görülmektedir (Kurubaş, 2006:100-101).

2.2.2. Avrupa Konseyi'nin Azınlıklara İlişkin Düzenlemeleri

AK; Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS), Bölgesel ve Azınlık Dilleri Avrupa Şartı ve Uluslararası Azınlıkların Korunmasına Yönelik Çerçeve Sözleşme ile çeşitli düzenlemelere gitmiştir.

AİHS, AK'nin insan hakları konusundaki ilk temel belgesidir. 1953 yılında yürürlüğe giren AİHS'nin “Ayrımcılık Yasağı” başlıklı 14. maddesinde “*bu Sözleşme'de tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal veya diğer kanaatler, ulusal veya toplumsal köken, ulusal bir azınlığa aidiyet, servet, doğum başta olmak üzere herhangi başka bir duruma dayalı hiçbir ayrımcılık gözetilmeksizin sağlanmalıdır.*” hükmünü içermektedir (AİHS, 1950). Bu çerçevede, tüm azınlık çeşitleri bu kapsama dahil edilirken azınlık hakları açısından da önemli bir gelişme olarak kabul edilmektedir. Sözleşmede azınlıklara ilişkin özel haklar olmamakla birlikte, azınlıkların da insan hakları çerçevesinde ayrımcılığa tabi tutulmamaları ve bunun denetim mekanizmaları ile güvence altına alınması açısından son derece önemlidir (Kurubaş, 2006:66-67). AİHS kurduğu koruma mekanizması insan hakları konusunda çok önemli bir yenilik getirmiştir. Bu mekanizma ile Avrupa İnsan Hakları Komisyonu (AİHK) ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) kurulmuş ve devletlerin kendi vatandaşlarına karşı olan işlemleri uluslararası bir denetime tabi olmuştur. Bununla birlikte, bireylerin de AİHK'ye başvurusuna imkan tanınarak onları uluslararası hukukun bir parçası haline getirmiştir. 1998 yılında AİHK kaldırılmış ve AİHM'ye başvuru hakkı tanınmış ve mahkemenin yargı yetkisi Sözleşmeye taraf bütün devletler için zorunlu hale getirilmiştir (Çatal, 2018:88).

Bölgesel ve Azınlık Dilleri Avrupa Şartı 5 Kasım 1992 tarihinde imzaya açılmış ve 1 Mart 1998 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Söz konusu belge ile bir yandan Avrupa'nın tarihsel veya azınlık dillerinin korunması ve yaygınlaştırılması amaçlanmakta olup, bir yandan da Avrupa'nın kültürel geleneklerinin ve kültür mirasının sürdürülüp geliştirilmesi hedeflenmiştir. Ayrıca, vazgeçilmez ve ortak kabul gören bir hak olan, bölgesel veya azınlık dillerinin özel ve kamu yaşamında kullanılması hakkında saygı gösterilmesi de bu belge ile garanti altına alınmak istenmiştir. Söz konusu belge 23 maddeden oluşmakta olup, en önemli amacın kültürel olduğu vurgulanarak, etnik ya da kültürel azınlık gruplarını harekete geçirmek istenmediği için “dilsel azınlıklar” kavramının kullanılmadığı, sadece bölgesel ve azınlık dillerinin korunmasını ve geliştirilmesinin hedeflendiği ifade edilmektedir (Kurubaş, 2006:75).

AK, insan haklarının yanı sıra, 1990 yılı sonrasında azınlık hakları ve standartları konusunu gündemine almış ve bu doğrultuda azınlıklar için bir anlaşma hazırlanması amacıyla 1993 yılında “Ulusal Azınlıkları Koruma Komitesi”ni kurmuş ve akabinde 1994 yılında kabul ederek 1998 yılında yürürlüğe giren Uluslararası Azınlıkların Korunmasına Yönelik Çerçeve Sözleşmesi i

hazırlamıştır (Yılma z, 2015:116). Sözleşmenin 1. maddesinde; “ulusal azınlıkların ve bu azınlıklara mensup kişilerin hak ve özgürlüklerinin korunması insan haklarının uluslararası korunmasının ayrılmaz bir parçasını oluşturur ve bu yönüyle uluslararası işbirliği alanı içindedir.” ve 7. maddesinde; “tarafklar, ulusal azınlığa mensup her kişinin barışçıl amaçla toplanma özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü, ifade özgürlüğü ve düşünce, vicdan ve din özgürlüğü hakkına saygı gösterilmesini sağlar.” ifadeleri yer almaktadır. Bahis konusu sözleşme, AK'nin azınlık hakları konusunda hazırladığı en önemli ve son belge olma özelliğini taşımaktadır. Sözleşmede yer alan “azınlığa mensup kişi” ifadesi azınlığın odağına bireyi koyarken, azınlık mensubu kişilerin kendi kültürlerini, dinlerini ya da dillerini yaşatma ve koruma hakkıyla da özünde kolektif kimliğin korunması anlamı da çıkmaktadır (Çavuşoğlu, 2001:161-162).

2.2.3. Avrupa Birliği'nin Azınlıklara İlişkin Düzenlemeleri

AB'nin kurucu antlaşmaları olan Paris Antlaşması (1951) ve Roma Antlaşması (1957) insan hakları ve özellikle de azınlık hakları konusunda herhangi bir düzenleme içermemektedir. AB'nin neofonksiyonalist teori çerçevesinde ekonomik bütünleşmeden siyasal bütünleşmeye doğru ilerlemesi insan hakları ve azınlık hakları noktasında ilerlemeler sağlanmasına imkan tanımıştır. Avrupa Tek Senediyle (1987), AB üyesi devletlerin AİHS ve Avrupa Sosyal Şartı'nda yer alan temel hak ve özgürlüklere saygı duymalarına, Maastricht Antlaşması'nda (1992) da Avrupa kültürlerinin sürmekte olan farklılıkları garanti altına almasına ilişkin hususlara yer verilmiştir (Köksoy, 2019:101).

AB iç müktesebatında azınlıklara ilişkin herhangi bir standart bulunmamakla birlikte, AB üye ülkelerin uymaları gereken herhangi bir standart da belirlenmemiştir. AB, özellikle de 1990'lara kadar, azınlıklar konusunu insan hakları çerçevesinde değerlendirmiş ve azınlıklar konusuna ilgi göstermemiştir. Bu konudaki düzenlemeleri üye ülkelerin kendi uygulamalarına bırakmış ve dolaylı olarak bu alanı kendi yetki alanı dışında taşımıştır. Bunun sebepleri arasında özellikle de 1990'a kadar ulusal azınlık haklarının tanınmasının kendi egemenliğini zayıflatacağından ve aynı zamanda Birlik içinde hoşnutsuz etnik grupların ayrılıkçı hareketlerini cesaretlendirerek tehdit oluşturacağından çekinmesiyle ilgilidir (Yılma z, 2015:118; Taşdemir ve Saraçlı, 2007:28). AB azınlık hakları konusunda, genel olarak, AK Uluslararası Azınlıkların Korunmasına Yönelik Çerçeve Sözleşmesi'ni kaynak almaktadır (Cin, 2009:155).

1990-1995 yılları arasında, AB içinde iki farklı görüş ortaya çıkmıştır. Sınırları dışında azınlıklarla ırksal ve kültürel bağları olup akra devlet statüsündeki Almanya ve Avusturya gibi devletler birinci görüşü savunmaktadır. Bu görüşe göre, ulusal azınlık taleplerine uygun olacak şekilde onların kültürel, eğitimsel ve dinsel ilişkilerinde özgür olmalarının yanı sıra çoğunlukta oldukları bölgelerde kendilerini yönetebilme imkanı sağlayan kolektif azınlık haklarının tanınması yönünde bir bakış açısı benimsenmiştir. Bu görüşün karşısında ise sınırları içerisinde azınlıkları barındıran Fransa ve Yunanistan gibi devletler yer almaktadır. Bu devletlere göre asıl sorun, azınlıkların korunmasından ziyade, önemli sayıda azınlık topluluklarına sahip devletlerin ülkesel bütünlüğünün ve siyasi istikrarının devam ettirilmesidir. AB ise bu iki görüşten birini net olarak seçmeyip, devletlerin azınlık haklarına saygı duymalarının yanında, azınlıkların da buldukları devletlerin toprak bütünlüğüne saygı göstermeleri yönünde politika belirleyerek ortada durmayı tercih etmiştir (Taşdemir ve Saraçlı, 2007:29).

Maastricht Antlaşması olarak bilinen ve AB'nin kurucu antlaşmaları arasında yer alan antlaşma ile AB insan hakları ve demokrasi alanındaki politikalarını güçlendirirken, azınlık hakları konusundaki sessizliğini devam ettirmiştir. Ancak Antlaşmanın 128. maddesinde; “*Topluluğun, ulusal ve bölgesel çeşitliliğe saygı gösterirken, üye devletlerdeki kültürlerin gelişmesine katkıda bulunacağını*” ve aynı maddenin devamında “*Avrupa kültürlerinin devam eden farklılıklarını garanti etme*” hususları ele alınmıştır (Maastricht Antlaşması, 1992). Söz konusu antlaşma, AB'nin kültürel çeşitliliği referans vermesiyle bile olsa ilk kez azınlıkları ima etmesi açısından son derece önemlidir (Kurubaş, 2006:136).

AB adaylık başvurusunda bulunan ülkelerin karşılaması gereken kriterlere ilişkin 22 Haziran 1993 tarihinde yapılan Kopenhag Zirvesi'nde, Kopenhag Kriterleri adı altında üç grup kriter belirlenmiştir. Söz konusu kriterler, siyasi, ekonomik ve topluluk mevzuatının benimsenmesi olarak sıralanırken, siyasi kriterler içerisinde azınlık hakları ve azınlıklara saygı hususu da yer almaktadır (Atılğan, 2006:55).

“AB Temel Haklar Şartı”, 2000 yılında toplanan Nice Zirvesi'nde onaylanmış ve bu belge AB'nin insan hakları niteliği taşıyan önemli bir düzenlemesi olarak kayıtlara geçmiştir. Söz konusu belgede azınlık hakları doğrudan ele alınmamış olsa da “Eşitlikler” başlıklı bölümün 20., 21. ve 22. maddelerinde; “yasa önünde eşitlik”, “ayrımcılık yasağı” ve “kültürel, dini ve dilsel çeşitliliğe saygı” hususlarında hükümler yer almaktadır (Atılğan, 2006:55).

AB'nin son kurucu antlaşması olarak halen yürürlükte olan Lizbon Antlaşması (2007) ile azınlık haklarına saygı gösterilmesi aday ülkeler için önemli bir kriter olarak devam etmektedir. Lizbon Antlaşması'nın ilk 3 maddesinde özetle; “insan onuruna saygı, özgürlük, demokrasi, eşitlik, hukukun üstünlüğü ve azınlıklara mensup birey haklarını da içeren insan haklarına saygı” hususları vurgulanmaktadır (Lizbon Antlaşması, 2007).

Böylece azınlık kavramı detaylı olarak ele alınmış olup, azınlıklara ilişkin temel uluslararası belgeler incelenmiştir. Bir sonraki bölümde, çalışmanın temelini oluşturan Batı Trakya Türk Azınlığı ve söz konusu azınlığın korunmasına ilişkin temel antlaşmalar ve yaşadığı sorunlar incelenecektir.

3. Batı Trakya Türk Azınlığı

Batı Trakya, Yunanistan'ın kuzey doğusunda yer alan yüzölçümü toplamda 8.575 kilometrekarelik alanı kaplayan Rodop (merkezi Gümülcine), İskeçe (merkezi İskeçe) ve Evros (merkezi Dedeağaç) illerinden oluşmaktadır. Coğrafi sınırlarına bakıldığında, doğusunda Türk-Yunan sınırı olan Meriç Nehri, batısında Mesta Karasu Nehri, kuzeyinde Rodop Dağları ve güneyinde Ege Denizi ile çevrili bir bölgedir. Bölgedeki üç ilin toplam nüfusu 369.430 olarak belirlenmiş ve bu rakamın da yaklaşık 150.000'i Türklere aittir. Bu bölgede yaşayan Türklere "Batı Trakya Türkü" denmektedir. Rodop'taki toplam nüfusun yaklaşık %55'ini, İskeçe'deki toplam nüfusun yaklaşık %45'ini ve Evros'taki toplam nüfusun da yaklaşık %10'unu Batı Trakya Türklerinin oluşturduğu tahmin edilmektedir. Batı Trakya bölgesinin Türkiye sınırında bulunan Evros ilinden tarih boyunca Türkiye'ye göç olması sebebiyle, en az azınlık mensubu bu bölgede yaşamaktadır (Hüseyinoğlu, 2015:4777; Oran, 1991:24; Verhas, 2019:3).

Batı Trakya Türkleri, Yunanistan'ın kuzey batı bölgesinde yaşamakta olup, yüzyıllardır varlıklarını aynı topraklar üzerinde devam ettirmektedir. Bu özellikleri sayesinde tarihi, yerli ve milli azınlıkların en önemli örneklerinden biri konumundadır. Bu bölgedeki Türk varlığı 6. yüzyıldaki Orta Asya'dan Balkanlara doğru yaşanan büyük göç dalgalarına dayanmaktadır (Hüseyinoğlu, 2015:4777). Osmanlı İmparatorluğu döneminde de bölgenin oynadığı kritik rol sebebiyle, bölgede her zaman Türk varlığı olmuştur.

Azınlıklar konusu, azınlıkların yaşadıkları devlet ile kendi ilişkileri için önemli olduğu kadar, devletler arası ilişkiler de azınlıklar konusunda büyük rol oynayabilmektedir. Türk-Yunan ilişkilerine bakıldığında da azınlıklar konusu iki ülke arasında her zaman gündemde olan konuların arasında yer almaktadır. Azınlıklar, bazı dönemlerde gerginlik sebebi olurken, bazı dönemlerde ise iyi ilişkilerin yansımalarının doğrudan gözlemlenebildiği bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Azınlık konusu önemini hiç kaybetmeyen ve özünde insanı barındıran temel bir insan hakları konusudur. Azınlık hakları, çıkış noktası ve özü itibarıyla doğrudan bir insan hakkı olduğu için, hakların ihlal edildiği bazı olay ve dönemlerde yaşanan sıkıntılar uluslararası kamuoyu ve örgütlerin de dikkatini çekmekte, bazen açıklamalara bazen de raporlara bu sorunların yansıtıldığı görülmektedir.

3.1. Batı Trakya Türk Azınlığının Hukuki Statüsü

Batı Trakya Türk Azınlığı, Yunanistan topraklarında azınlık statüsüne sahip tek azınlık grubudur. Ancak Yunanistan Batı Trakya Türk Azınlığını etnik bir azınlık olarak değil, dini bir azınlık olarak "Müslüman Azınlık" olduğunu belirtmekte ve uyguladığı asimilasyon politikası neticesinde de azınlığı Helenleştirilmeye (Yunanlaştırma) çalışmaktadır (Ayhan, 2004:173). Batı Trakya Türk Azınlığı, dini azınlık olarak kabul edilse de hem Yunanistan Anayasası, hem de çeşitli uluslararası antlaşmalar ile çeşitli haklara sahip olmuştur. Çalışmanın bu bölümünde Batı Trakya Türk Azınlığına çeşitli haklar tanıyan söz konusu belgeleri incelemek faydalı olacaktır. Kronolojik sıralamanın dışına çıkılarak Yunanistan Anayasası ilk olarak ele alınacak olup, ardından sırasıyla Atina Antlaşması, Yunan Sevr'i, Mübadele Antlaşması ile Lozan Barış Antlaşması incelenecektir.

3.1.1. Yunanistan Anayasası (9 Haziran 1975)

120 maddelik Yunanistan Anayasası 1975 yılında onaylanmış olup, 1986, 2001 ve 2008 tarihlerinde Yunan Parlamentosu tarafından anayasada çeşitli iyileştirmeler ve revizyonlar yapılmıştır (Cin, 2014:3). Söz konusu anayasanın ilk üç maddesinde uluslararası hukuk kuralları ve antlaşmaların Yunan iç hukukunun bir parçası olduğu, uluslararası antlaşmaların Yunan Parlamentosunda onaylanacağı ve insan hakları, demokratik yönetim biçimi ve eşitlik ilkelerinin ihlal edilmemesine değinilmiştir. Böylece Yunanistan Anayasası, azınlıklara ilişkin önceki antlaşmaları da iç hukukun bir parçası sayarak, Türk azınlığının haklarını dolaylı olarak anayasal koruma altına almaktadır. Anayasanın 4. ve 5. maddeleri ile de bütün Yunan vatandaşlarının yasalar önünde eşitliği ile herkesin kişiliğini serbestçe geliştirme, ekonomik, sosyal ve siyasal hakları özgürce kullanma hakkında sahip olduğu belirtilmektedir. Bu çerçevede, Yunan vatandaşı olan Batı Trakya Türklerinin hakları da anayasal güvence altındadır (Şanlı, 1995:62).

3.1.2. Atina Antlaşması (14 Kasım 1913)

Balkanlarda yeni kurulan devletler, bu yıllarda Osmanlı İmparatorluğu'nun iç karışıklıklarla geçen dönemini büyük bir fırsata çevirmiş ve zayıflayan Osmanlı'dan toprak kazanmaya başlamışlardır. İtalyanlarla yapılan Trablusgarp Savaşı tamamlanmadan, Balkan ülkeleri de eş zamanlı olarak Osmanlı İmparatorluğu'na savaş açmış ve büyük zaferler elde etmiştir. Ardından ise Balkan

devletleri kendi aralarındaki anlaşmazlıklar neticesinde sorunlar yaşamıştır. Buna rağmen Bulgaristan, Kavala, Dedeoğlu ve bütün Trakya'yı; Yunanistan da Selanik, Güney Makedonya ve Girit'i topraklarına katmıştır. Bu kapsamda, Yunanistan ile 14 Kasım 1913 tarihinde Atina Antlaşması imzalanmış ve bu antlaşma ile Yanya, Selanik ve Girit Yunanistan'ın olmuştur. Ayrıca, savaş sonunda bölgede kalan Müslümanların haklarının güvence altına alınması noktasında karara varılmıştır (Oran, 1991:62).

Atina Antlaşma'nın 2. maddesine bağlı 3 numaralı protokol ile daha önce gerçekleştirilen yürürlükteki bütün antlaşmaların tüm Yunanistan topraklarında geçerli olduğu belirtilmektedir. 5. madde incelendiğinde, Yunanistan'a bırakılan topraklardaki mevcut hakların ve Osmanlı belgelerinin geçerli olacağı; 6. madde incelendiğinde de Yunanistan topraklarını terk etmiş olanların da mal varlıklarının korunmaya devam edeceği belirtilmektedir. Böylece bahis konusu antlaşma ile 1830 Londra Protokolü ve 1881 İstanbul Sözleşmesi'nde Müslümanların haklarını koruyucu maddelerin yanı sıra, azınlıklara daha geniş haklar tanınmıştır (Oran, 1991:62).

Bahsi geçen antlaşmanın 11. maddesinde de geride bırakılan topraklarda yaşayanların hayatı, malı, onuru, dini ve gelenekleri güvence altına alınmış, bölgede yaşayan Müslümanların Yunan kökenli yurttaşlarla aynı kişisel ve siyasal haklara sahip olacakları, dinlerini açıkça uygulayabilecekleri, Müslüman cemaatlerin özerkliğine ve hiyerarşik yapısına dokunulmayacağı, sahip olduğu fonlara ve taşınmazlara karışılmayacağı, Müslümanların dinsel önderlerinin İstanbul'daki Şeyhülislamlık makamına bağlı olacağı, müftülerin Müslümanlarca seçileceği ve sadece baş müftünün mevcut müftüler arasından Yunan kralı tarafından seçileceği belirtilmiştir (Oran, 1991:63).

3.1.3. Yunan Sevr'i (10 Ağustos 1920)

Sevr Antlaşması dendiğinde, genellikle, akla gelen ilk şey Osmanlı İmparatorluğu'nu parçalamak üzerine hazırlanmış bir antlaşma olduğudur. Ancak 10 Ağustos 1920 tarihinde Fransa'nın Sevr bölgesinde imzalanan Sevr Antlaşması'nın tarafı sadece Osmanlı İmparatorluğu değildir. Sevr Antlaşması adı altında, aynı gün 3 adet ayrı antlaşma imzalanmıştır. Türkler açısından ilk akla gelen ve Osmanlı İmparatorluğu'nu parçalamayı hedefleyen "Osmanlı Sevr"i olarak adlandırılan antlaşma Osmanlı İmparatorluğu ile imzalanırken, Batı Trakya'yı Yunanistan'a resmen bağlayan Trakya antlaşması ile Yunanistan'daki azınlıkların korunmasıyla ilgili olan ve "Yunan Sevr"i olarak adlandırılan antlaşma da Yunanistan ile imzalanmıştır (Oran, 1991:72). 10 Ağustos 1920 tarihinde imzalanan Yunan Sevr'i, "Yunanistan'daki Azınlıkların Korunmasına İlişkin Antlaşma" olarak da bilinmektedir.

Söz konusu antlaşmanın başlangıç bölümünde, Yunanistan'ın 1913 yılından itibaren topraklarını genişlettiği ve ülkede yaşayan herkese diğer özelliklerine bakılmaksızın eşit haklar tanınması ve bahsi geçen bu hakların Yunanistan topraklarına sonradan katılabilecek yerlerde de geçerli olduğu belirtilmektedir. Bu kapsamda incelendiğinde, Yunan Sevr'i daha önceki antlaşmalarda n farklılık göstererek daha genel bir tanımlama yapmıştır (Oran, 1991:72).

Antlaşmanın maddeleri incelendiğinde, 2. maddesinde ülkede yaşayan herkese doğum, yurttaşlık, dil, soy veya din farkı gözetilmeksizin yaşam hakkı tanındığı, dini özgürlükler de dahil olmak üzere özgürlüklerinin korunacağı belirtilmiştir. 7. maddesinde, bütün Yunan vatandaşlarının yasa karşısında eşit olduğu ve aynı kişisel ve siyasal haklardan ayırım yapılmadan yararlanabilecekleri, din ve inanç farklılığının memuriyet ve işe alımlarda bir kriter olmayacağı, vatandaşların özel işlerinde ve yayınlarında istedikleri dili kullanabilecekleri hususları yer almaktadır. 8. maddesinde, soy, din ve dil azınlıklarına, masraflarını kendileri karşılamaları halinde, dini kurumlar ile okullar kurma, yönetme hakkı tanınmaktadır. 9. maddesinde, 1 Ocak 1913 tarihinden sonra Yunanistan topraklarına katılan bölgelerde geçerli olmak üzere, farklı dil konulan yurttaşların kendi bölgelerindeki okullarda o dilde eğitim yapılacağı, ayrıca kamu bütçesinden de destek alacaklarının öngörüldüğü belirtilmektedir. Bu madde Batı Trakya Türkleri için özel bir anlam ifade etmektedir. 10. maddesinde, Müslümanların kişisel durum ve aile hukuku ile ilgili sorunlarında İslam adetlerinin geçerli olması noktasında önlemler alınacağı ve cami ve mezarlık gibi dinsel kuruluşların da güvence altında olduğu hususları yer almaktadır (Oran, 1991:73-74).

3.1.4. Türk ve Yunan Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol (30 Ocak 1923)

Yunan devletinin yayılcı davranışları neticesinde, 1922 yılında Büyük Taarruz gerçekleşmiş ve 1 milyona yakın Rum Yunanistan'a göçmek durumunda kalmıştır. Geriye kalan Rumların durumu ise Lozan Barış Konferansı sırasında gündeme gelmiş ve Lozan Sistemi içerisinde Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanan Mübadele Sözleşmesi ile çözüme kavuşturulmuştur. Söz konusu görüşmeler neticesinde, "Türk ve Yunan Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokolü" 30 Ocak 1923 tarihinde taraflarca imzalanmıştır. Bu çerçevede, 350.000 Müslüman Türk ile 200.000 Hristiyan Rum zorunlu göçe tabi tutulmuştur (Bozdağlıoğlu, 2014:10). Mübadele çerçevesinde 30 Ekim 1918'den önce İstanbul sınırları içinde yerleşmiş bulunan Rumlarla, Batı Trakya Türkleri bu değişimin dışında tutulmuştur (Armaoğlu, 1984:325).

Baskın Oran'a göre; sözleşmede, Yunanistan'daki Müslümanların mülkiyet haklarının korunması konusunda "değişime katılan" Alper Ouzoungiol & Uğur Yasin Asal

ifadesi kullanılmadığı için, ilgili maddenin Batı Trakya'daki azınlığın haklarını koruduğu değerlendirilmesi yapılmaktadır. Buna ilaveten, 16. maddede yer alan Batı Trakya'da oturanların orada kalmak ya da oraya dönmek hakları ile Yunanistan'da özgürlüklerinden ve mülkiyet haklarından serbestçe yararlanmalarına hiçbir engelin çıkartılmayacağına söylenmesi de bu durumu destekler niteliktedir (Oran, 1991:78).

3.1.5. Lozan Barış Antlaşması (24 Temmuz 1923)

Türkiye-Yunanistan arasındaki azınlıkların hukuki statüsünü belirleyen en temel belge olan Lozan Barış Antlaşması, 20 Kasım 1922 tarihinde başlayan Lozan Konferansı'nın sonucu olarak 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanmıştır.

Lozan Barış Antlaşması azınlıkların statüsü ve korunması konusunda Sevr Antlaşması'nda olduğu gibi ayrı bir bölümde değil, daha az önemsendiğini gösterir şekilde, birinci bölüm olan "Siyasal Hükümler" başlığının üçüncü kesiminde 37. ile 45. maddeler arasında düzenlenmiştir (Oran, 2003:72). Bu maddelerden 37.-44. maddeler arasındaki Türkiye'de bulunan gayrimüslim azınlık için düzenlemeler getirirken, 45. madde ise mütakabiliyet ilkesi gereği aynı hakların Batı Trakya'daki azınlık için de uygulanacağı belirtilmektedir.

Lozan Barış Antlaşması ile Türkiye için çok kritik sorunlardan birisi olan "azınlıkların durumu" hukuki ve bağlayıcı bir statüye kavuşmuştur. Lozan Barış Antlaşması 38., 39., 40., 42., 43. maddelerinde dinsel azınlıklardan ve onlara tanınan haklardan bahsetmiştir. Lozan Barış Antlaşması'nın tüm maddeleri incelendiğinde herhangi bir azınlık tanımına yer verilmemesine karşın, yukarıdaki maddelerde de görüleceği üzere azınlıklara ilişkin hakları tanımlarken "Müslüman olmayan azınlıklar" yani gayrimüslimler ifadesi kullanılmaktadır. Buna paralel olarak, 45. maddede de belirtildiği üzere, tüm bu haklar Batı Trakya'daki Müslüman azınlık için de aynı şekilde geçerli olacaktır.

Lozan sistemi ile devletler iki tür yükümlülük altına girmiştir. Birinci tür yükümlülükleri, vatandaşları olsun ya da olmasın egemenliği altında yaşayan herkese yaşam, özgürlük ve dinini yaşamayı sağlamak zorundadır. İkinci tür yükümlülükleri ise, soy, din ve dil bakımından farklılık gösteren azınlık statüsündeki vatandaşlarına bunların ötesinde de birtakım haklar tanımak durumunda kalmıştır. Lozan ile Türkiye'de bulunan gayrimüslimler, yani Rum, Ermeni ve Yahudiler, azınlık olarak kabul edilmiştir. Yunanistan'da ise Batı Trakya'da yaşayan Türkler azınlık olarak kabul edilmiştir (Oran, 2009:157; Köktaş ve Büyükbaş, 2018:320-321).

3.2. Batı Trakya Türk Azınlığın Sorunları

Batı Trakya Türk Azınlığı, 1923 yılında Lozan Barış Antlaşması ile resmi olarak azınlık statüsüne kavuşmuş ve dini azınlık olarak çeşitli haklara sahip olmuştur. Bununla birlikte, azınlık mensuplarının Yunanistan vatandaşı olmaları sebebiyle, Yunanistan Anayasasının vatandaşlarına tanımış olduğu haklara azınlık mensupları da doğal olarak sahip olmaktadır. Ancak tüm bunlara rağmen Yunan devleti, Batı Trakya Türk Azınlığına karşı çeşitli kısıtlayıcı ve baskıcı politikalar uygulamıştır. Çalışmanın bu bölümünde azınlık mensuplarının yaşadığı sorunlar ele alınacaktır.

3.2.1. Eğitim Sorunu

Eğitim, insanların temel gelişimlerini sağlayabilmesi, diğer insanlarla ve dünya ile iletişim kurabilmesi açısından en temel gereklilikler arasında yer almaktadır. Bu çerçevede, gelişmiş tüm ülkelerde temel eğitim zorunlu tutulmuş olup, kişinin hem kendisine hem de içinde yaşadığı topluma ve ülkesine pozitif anlamda katkı sağlamasının özünü oluşturacak temel niteliklerin sağlanmasında eğitim kritik bir öneme sahiptir. Azınlık statüsünde yaşayan bireyler ve toplum için eğitimin önemi daha da artmaktadır. Gerek insan hakları konusunda gerekse de azınlıkların korunması konularında, bir gruba mensup kişilerin gerektiği ve ihtiyaç duyulduğu şekilde eğitilebilmesi ve bu eğitime özgürce ulaşabilmesi ile eğitimini kendi dilinde gerçekleştirilebilmesi temel azınlık haklarından birisi olarak sayılmaktadır (Oran, 1991:117).

Yunanistan'ın asimilasyon politikasının en rahat uygulanabildiği alan da eğitim alanıdır (Ahmet, 1995:2-3). Yunanistan'ın azınlıklara yönelik çeşitli kısıtlama ve uygulamaları neticesinde, okur-yazarlık oranının en düşük olduğu bölge Batı Trakya'dır (Hatipgılı, 2005:51). Yunanistan, imzalamış olduğu antlaşmalarda taahhüt ettiği eğitim haklarını uygulamaya geçirmeyerek, Batı Trakya Türk Azınlığı üstünde uygulamak istediği olumsuz politikalar için uygun zemini yaratabilmektedir.

1913 yılında imzalanan Atina Antlaşması, Batı Trakya Türk Azınlığın eğitim alanındaki ilk güvencesidir. Bu Antlaşmanın 3 no.lu protokolününün 15. maddesinde Müslümanların özel okulları tanınmakta, söz konusu okulların Türkçe eğitim yapacağı ve gelir kaynaklarına saygı duyulacağı kabul edilmektedir. Atina Antlaşması'ndan sonra da 1920 yılında imzalanan Yunan Sevr'inin 8. ve 9. maddeleri ile 1923 yılında imzalanan Lozan Barış Antlaşması'nın 40. ve 41. maddeleri azınlıklara eğitim konusunda

geniş haklar tanımaktadır. Yunan Sevr'inin 8. maddesi ile Lozan Barış Antlaşması'nın 40. maddesinde, Müslüman azınlığa kendi dilini serbestçe kullanabileceği okulları açması, yönetmesi ve denetlenmesine yönelik haklar tanınırken, yine aynı antlaşmaların 9. ve 41. maddelerine göre de Müslümanların önemli oranda bulunduğu bölgelerde kendi dillerinde eğitim görmelerine yönelik gerekli kolaylığın Yunan devleti tarafından tanınacağı ve yerel bütçeden pay ayrılacağı hususları yer almaktadır (Oran, 1991:217 - 218).

Yunanistan iç hukukunda da çeşitli düzenlemeler ile de Batı Trakya Türk Azınlığının eğitim hakları düzenlenmiş ve bazen güvence altına alınırken bazen de uygulanacak baskı ve kısıtlamalar uluslararası antlaşmalara aykırı şekilde kanunlaştırılmıştır. Söz konusu düzenlemelerden ilki, 2345/1920 sayılı yasadır. Bu yasa ile cemaat gereksinimlerinin yanı sıra çeşitli eğitim harcamalarının vakıf gelirleriyle gerçekleştirilmesi, cemaate ait Müslüman okulların yönetilmesi, burada görev alacak öğretmenlerin atanması ve görevden alınması yetkisinin cemaat yönetim kurullarına verilmesi uygun bulunmuştur. Ancak gerekli işlemler tamamlanmayarak yasanın bu bölümü yürürlüğe girmemiş ve dolayısıyla da uygulanmamıştır. İki ülkenin iyi ilişkileri çerçevesinde, 1952 yılında Celal Bayar Lisesi açılmış, köylerde azınlık mensupları için okullar yapılmaya başlanmıştır. Devam eden süreçte, 1954 yılında, 3065/1954 sayılı yasa ile azınlık okullarının "Türk" okulu olarak kabul edildiği hususu hükme bağlanmıştır. Bu düzenleme "Türk Okulları" adını içeren ilk ve tek düzenleme olması adına önemlidir. Belki de eğitim alanında ki en büyük kazanımlardan birisi bu yasa ile elde edilmiş ve bu yasadaki kazanılan haklarda sürekli kayıplar yaşanmaya başlamıştır. 1950'li yılların sonunda bozulmaya başlayan ilişkiler ile Türk okullarındaki öğretmenlere ruhsat verilmemesi, bazı okullarda sadece Yunanca eğitim yapılmaya başlanması ve yeterince ders kitabının bulunamaması gibi zorlu bir süreç Batı Trakya Türk Azınlığının hayatının bir parçası olmaya başlamıştır. 1967 yılındaki Albaylar Cuntası ile de Batı Trakya Türk Azınlığı çok daha ciddi baskı ve kısıtlamalarla karşı karşıya kalmış, Lozan Barış Antlaşması başta olmak üzere, kanunun kendilerine tanıdığı haklar ellerinden alınmaya başlanmıştır. Yine aynı dönemde çıkartılan 1109/1972 sayılı kararname ile "Türk Okulu" adından vazgeçilip "Azınlık Okulu" tanımlamasına geçilmiştir. Böylelikle "Türk" kelimesinin hafızalardan silinmesi için bir adım atılmıştır. Bununla birlikte, Türkçe öğretmenlerinin atama usulü değiştirilmiş ve atanacak Türkçe öğretmenlerin Yunanca sınavından geçmesi şartı getirilmiştir. Mevcut durum, 1977 yılındaki 694/1977 sayılı "Batı Trakya'daki Müslüman Azınlığın Azınlık Okullarına Dair" yasa ve 695/1977 sayılı "Azınlık Okulları ile Selanik Özel Pedagoji Akademisi (SÖPA) Öğretim ve Denetim Kadrosu ile İlgili Konulara Dair" yasa ile çok daha kötüye gitmiştir. Bu yasalar ile öğretmen atamalarında encümenlerin yetkisi kaldırılıp valiye bırakılmış ve atanacak öğretmenlerin de SÖPA mezunları arasından tercih edileceği maddesi eklenmiştir. Böylece, azınlık ilkokullarına Türkiye'den öğretmen ataması imkansız bir hale gelmiş ve Yunanistan'ın belirlediği öğretmenlerin azınlık okullarında öğretmenlik yapmasının önü açılmıştır (Ahmet, 2006:2; Eren, 1998:220-226; Oran, 1991: 117-134).

Yunanistan ilköğretim eğitimini zorunlu 9 yıla çıkartırken Batı Trakya Türkleri için zorunlu eğitimi 6 yıl seviyesinde tutmuş ve yine Yunanistan Anayasası ile Lozan Barış Antlaşması'na aykırı bir uygulama örneği göstermiştir. Batı Trakya Türk Azınlığına mensup çocukların da Yunanistan vatandaşı olması bu uygulamadaki çifte standardı ve altında yatan düşünceyi göstermesi açısından önemlidir. Sadece Türk azınlığın yaşadığı köylere tek dilli Yunanca okullar açılarak azınlığın eğitim hakkına ulaşması anlamındaki kısıtlamalar ve baskıcı uygulamalar artarak devam etmiştir (Cin, 2009: 163).

Günümüzde, Batı Trakya Türk Azınlığın eğitim hakkı konusunda uygulanan kısıtlamaların devamı niteliğinde politikalar devam etmektedir. Yunanistan'ın son dönemdeki uygulaması azınlık okullarının birleştirilmesi veya kapatılması yoluyla sayılarının azaltılmasıdır. 1995 yılında 231 olan Türk azınlığın ilkokul sayısı, tasarruf ve öğrenci azlığı gibi sebepler gösterilerek 2020 yılında 115'e düşürülmüştür. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı'nca da söz konusu husus sıklıkla dile getirilmekte ve kapatılan okulların Lozan Barış Antlaşması'nın tanıdığı haklar çerçevesinde yeniden açılması talep edilmektedir.

3.2.2. Etnik Kimliğin İnkarı Sorunu

Batı Trakya Türk Azınlığına yönelik uygulanan kısıtlama ve baskılar hayatın her alanında görülebilmektedir. Azınlık mensupları, en temel hakları olan eğitim haklarından çeşitli gerekçelerle tam olarak faydalanamadıkları gibi yine çok temel hakları olan kendilerini tanımlama ve kimlik hakları da Yunanistan tarafından kısıtlanmakta, etnik kimlikleri inkar edilmektedir. Yunanistan, özellikle de 1967 yılındaki Albaylar Cuntasına kadar geçen sürede Batı Trakya'daki azınlığı "Türk" olarak adlandırıp bu etnik kimlik altında değerlendirirken, daha sonrasında Türk azınlığı, "Müslüman Yunanlılar" olarak adlandırmaya başlamış ve azınlığın etnik kimliğini inkar eder pozisyona gelmiştir. Böylelikle, azınlığın etnik kimliğine bağlı olarak talep edeceği azınlık haklarının önüne de en başından ciddi bir set çekilmiştir. Yunanistan tezlerinde, Batı Trakya'daki azınlığın Türk olarak değil de Müslüman olarak adlandırılması ve kabul edilmesinin asıl sebebi olarak Lozan Barış Antlaşması'nda yer alan "Müslüman Azınlık" ifadesidir. Ancak, Lozan Barış Antlaşması'nda azınlığın Müslüman azınlık olarak yer almasının iki önemli sebebi vardır. Bu sebeplerden ilki, Batı Trakya'daki azınlığın Yunan uyuşunda, Türkiye'deki azınlığın da Türk uyuşunda olması sebebiyle o dönem ayırt edici bir özelliğe ihtiyaç duyulmuş ve iki azınlığın da yaşadıkları topraklardaki insanlardan ayırt edilebileceği en temel özelliğinin din farklılığı olduğu görülmüştür. Bu çerçevede, azınlıkların tanımlanmasında dinlerine referans verilerek bir ayrıma gidilmiştir. İkinci sebep olarak ise, Osmanlı İmparatorluğu döneminde ulus bilincinden çok ümmet bilincine sahip olunması, ulus devletlerin oluşum sürecinde etnik kimlikten çok dinin bütünleştirici bir öğe olduğu gerçeği vardır.

Batı Trakya Türk Azınlığının “Müslüman” olarak nitelendirilmesi de bu bakış açısıyla çok doğaldır. Bu dönemde Türklük ile Müslümanlığın birbirinin yerine kullanıldığı da bilinmektedir. Lozan Sisteminin bir parçası olan 30 Ocak 1923 tarihli mübadele antlaşmasında da “Türk” ifadesi açıkça geçmekte ve yine Yunanistan’da yaşayan Müslüman Türkler kastedilmektedir (Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığı İnsan Hakları Raporu, 2012:37).

MC’nin 1925 yılında hazırladığı raporda “Batı Trakya’da Türk Irkından Azınlık” başlığı kullanılmış, 1951 yılında imzalanan Kültür Antlaşması’nda azınlıklar Türk olarak adlandırılmış, Mareşal Papagos döneminde “Türk İlkokulları” ifadesi kabul edilmiş, Türklere verilen diplomalar Türkçe yazılmıştır (Alp, 1995:637). Tüm bu örnekler de göstermektedir ki, Lozan Barış Antlaşması sonrası dönemde de Yunanistan’da yaşayan Müslüman azınlık Türk’tür ve kendilerini de Türk olarak ifade etmektedir.

Yunanistan, 1970’li yıllarda azınlığa yönelik baskısını arttırmış ve etnik kimliği ile bağıni azaltmaya, kesmeye çalışarak asimilasyon politikalarını devam ettirmiştir. Öncelikle, Türk azınlığa karşı “Türk” kelimesinin kullanılması mahkeme kararıyla yasaklanmış, ardından da “Türk” kelimesi geçen tabelalar toplatılmıştır. 1972 yılında, “Türk Okulları” adı resmen yasaklanmış, okullardaki Türkçe dersler azaltılmıştır. 1984 yılında Türk derneklerinin tabelaları sökülüştür. Batı Trakya Türk Azınlığın mensubu olduğu dernekler, zararlı faaliyetler gösterdikleri gerekçesi ile kapatılmıştır (Alp, 1995:638).

1984 yılında İskeçe Türk Birliği (İTB) ile Gümülcine Türk Gençler Birliği (GTGB), bir yıl sonra da Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği (BTTÖB) kapatılmıştır. Benzer şekilde, 2001 yılında kurulan Rodop İli Türk Kadınları Kültür Derneği 2003 yılında adında “Türk” kelimesi geçtiği için mahkeme kararıyla kapatılmıştır. İTB’nin kapatma davasında, Yunanistan Yargıtı y Genel Kurulu, Yunanistan’da Türk azınlığın olduğunun ileri sürüldüğünü ifade ederek, böyle bir azınlık olmaması sebebiyle İTB’nin temyiz başvurusunu reddetmiş ve dava İTB tarafından 27 Mart 2008 tarihinde AİHM’e taşınmıştır. AİHM kararında, Yunanistan’ın örgütlenme hakkını ihlal ettiği gerekçesi ile İTB haklı bulunmuş ve Yunanistan’ın yaptığı temyiz itirazı da reddedilerek karar kesinleşmiştir. İTB, tekrar açılabilmek için Yunan mahkemelerine başvurmuş ama süreç çeşitli sebeplerle uzatılmış ve olumlu şekilde sonuçlanmamıştır. İTB, 16 Ağustos 2012 tarihinde ikinci kez AİHM’ye başvurmuştur. Bu çerçevede, Yunanistan’ın AİHM kararını bile uygulamadığı açıkça görülmektedir.

Etnik kimliğin inkarı açısından başka bir önemli örnek ise Dr. Sadık Ahmet’in hapis cezasına çarptırılması olayıdır. Bir sonraki bölümde daha detaylı ele alınacak olan olayda, Dr. Sadık Ahmet’in seçim çalışmalarında “Türk” sözcüğünü kullanması sebebiyle 18 ay hapis ve 3 yıl da siyasal haklardan yoksun bırakılması cezası almasına neden olmuştur. Dr. Sadık Ahmet mahkemede “Türk soylu” olduğunu ifade edince, hakimin “*O halde burada işin ne? Çekip Türkiye’ye git. Buradan defol*” demesi de tarafsız olması gereken Yunan mahkemelerinin bile Türk etnik kimliğine bakışını açıkça ortaya koymuştur (Oran, 1991:200; Soyutürk ve Sağlam, 1995:35).

Etnik kimliğin inkarı sorunu da eğitim sorunu gibi devam eden sorunlar arasında yer almaktadır.

3.2.3. Vatandaşlıktan Zorla Çıkarılma Sorunu

Yunan vatandaşlığı ile ilgili ilk kanun 15 Mayıs 1835 tarihinde çıkartılmış ve ardından pek çok kez değiştirilmiştir. Söz konusu değişikliklerden birisi de 23 Eylül 1955 tarihinde 3370 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile çıkartılan “Yunan Vatandaşlık Kanunu”dur (Çavuşoğlu, 2007:1). Söz konusu kanunun 19. maddesinde, “*Grek olmayan etnik kökenden bir kişi, geri dönme niyeti olmaksızın Yunanistan’dan ayrılırsa, bu kişinin Grek yurttaşlığını yitirdiğine hükmedilebilir. Bu hüküm, yurtdışında doğmuş ve oturmakta olan Grek olmayan etnik kökenli kişilere de uygulanır. Ana babasından ikisi birden veya hayatta olanı yurttaşlığını yitirmiş olan reşit olmayan çocuklardan yurtdışında yaşayanlar da yurttaşlığını yitirmiş olarak ilan edilebilir. Yurttaşlık Konseyinin aynı yöndealacağıkarara dayanarak bu konularda İçişleri Bakanlığı karar verir.*” hükmü yer almaktadır. Bu kararda, Yunan makamlarınca yurtdışına çıkan Türk azınlık mensuplarının geri dönmeyeceğine dair somut bir kanıt olmadan sadece kanaat getirilerek vatandaşlıktan çıkartılmasının önü açılmış ve bu madde Türk azınlığa karşı acımasızca uygulanmıştır. Bu maddenin amacı da Batı Trakya Türk Azınlığının sayısını mümkün olduğu kadar azaltmaktır (Oran, 1991:213). Öte yandan söz konusu kanunda “Grek olmayan etnik köken” ifadesine yer verilmesi de yapılan değerlendirmelerin tamamen etnik kimlik üzerinden olduğunu ve din ya da başka bir unsurun dikkate alınmadığını göstermektedir.

Yunanistan İçişleri Bakanlığı, 1955-1998 yılları arasında yürürlükte kalan 19. madde kapsamında 46.638 Müslüman azınlığına mensup kişinin vatandaşlıktan çıkartıldığını belirtirken, dönemin İçişleri Bakanlığı Alekos Papadopoulos’un 1998 yılında yaptığı açıklamada ve Irkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu’nun 24 Şubat 2015 tarihli rapo runda, söz konusu rakamın 60.000 olduğu belirtilmektedir (Şentürk, 2006:7). Bu insanların bir kısmı yaşamaya devam ettikleri ülkelerin vatandaşlığını alabilirken, önemli bir kısmı da vatansız (haymatlos) statüsünde kalmıştır.

Söz konusu madde 11 Haziran 1998’de iptal edilmiş, bahsi geçen kanun ise 10 Kasım 2004’te 3284 sayılı yeni “Yunan Azınlıklar ve Batı Trakya Türk Azınlığının Sorunları, 2021

Vatandaşlık Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle birlikte hükmünü yitirmiştir. Söz konusu maddenin mağdurlarına ilişkin olarak geriye dönük haklarının verilmesi noktasında ise herhangi bir ciddi adım atılmamıştır. Az sayıda kişiye vatandaşlığının iade edileceğine yönelik açıklamalar yapılmış olsa da kazanılan hakların geri verilmesi noktasında Yunan devleti isteksiz ve ağır davranmaya devam etmektedir.

3.2.4. Siyasi Katılım ve Temsil Sorunu

Batı Trakya Türk Azınlığı her ne kadar azınlık statüsünde kabul edilse de Yunanistan vatandaşı olmaları sebebiyle siyasete katılım, temsil etme ve edilme hakları Yunanistan Anayasası ile koruma altına alınmıştır. Diğer bir deyişle, tüm Yunan vatandaşlarının olduğu gibi azınlık mensuplarının da vatandaşlıklardan kaynaklanan seçme ve seçilme hakları vardır.

Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanmasından sonra, yıllar içerisinde gerçekleştirilen genel seçimlere katılan azınlık milletvekilleri meclise girmeye hak kazanmışlardır. 1920'li yıllarda Venizelos hükümeti azınlıklara yönelik özel kontenjan oluşturmuş ancak bu uygulama fazla uzun sürmemiştir. 1923, 1928, 1932 ve 1933 seçimlerinde Batı Trakya Türkleri kendi içlerinden milletvekilleri seçerek meclise gönderme şansını yakalayabilmiştir. 1930'lu yıllar ile birlikte Türk adaylar Yunan partilerinin çatısı altında mücadele etmiş ve çeşitli dönemlerde, az sayıdaki milletvekilleriyle de olsa Türk azınlık parlama ntoda temsil edilmeyi başarabilmiştir (Hüseyinoğlu, 2015:4779).

1960'lı yıllarda bozulan Türk-Yunan ilişkileri ve Batı Trakya Türk Azınlığına uygulanan baskının artması siyasal alanda da kendini hissettirmiştir. Yunanistan'ın AB üyeliği ise azınlık açısından umutların arttığı bir dönem olmuştur. 1980'lerin ortasında Batı Trakya Türk Azınlığı, gücünün daha da farkına vararak bağımsız listeler oluşturmuş ve Yunan siyasetinde aktif rol oynama yı hedeflemiştir. 1985 seçimlerinde oluşturulan "Güven" ve "Barış" isimli listeler ile Yunan siyasi partilerinden bağımsız şekilde seçime girilmiştir. Bu hamle, Yunan partilerinin de bölgedeki azınlık adaylarını üçüncü sıradan ikinci sıraya almasına sebep olmuştur. Alınan oylar seçimi kazanmaya yetmese de mücadelenin kazanıldığının önemli bir göstergesi olarak azınlık hareketinde yeni bir umut olmuştur. Yakalanan bu ivme ile 1989 yılındaki seçimlerde 24.858 oy alan Dr. Sadık Ahmet, milletvekili seçilerek oluşturulan listelerin ve verilen mücadelenin somut başarısı olarak parlamentoya gitme hakkı kazanmıştır. Aynı şekilde, İsmail Rodoplu ve Ahmet Faikoğlu da seçimlerde başarı elde etmiştir (Hüseyinoğlu, 2015:4779-4780; Hatipoğlu, 2005:66-67).

Bağımsız adayların başarıları neticesinde, 24 Ekim 1990 tarihinde, Seçim Yasası'nda gerçekleştirilen değişiklik ile ülke çapında %3'lük bir baraj uygulamasına gidilmiştir. Ülke çapında uygulanan %3'lük barajın 200.000 oydan fazla oy alınması gerekliliği ini doğurması, 150.000 nüfuslu Batı Trakya Türk Azınlığın bağımsız listelerle kendi milletvekillerini seçmesinin engellenmesi i olarak yorumlanmıştır (Yılmaz, 2019:256).

Dr. Sadık Ahmet, ülke barajı ile mücadele edebilmek adına 1991 yılında bağımsız listelerle yürütülen mücadeleyi siyasi parti çatısı altına taşımayı planlamış ve Batı Trakya Türklerinin tek siyasi partisi olan Dostluk Eşitlik ve Barış (DEB) Partisi'ni kurmuştur. Dr. Sadık Ahmet 1993 seçimlerinde tekrar aday olmuş ancak yüksek oy almasına rağmen %3'lük baraja takılarak milletvekili seçilememiştir. 1996 yılına kadar Türk azınlık hiçbir şekilde parlamentoya milletvekili gönderemezken, tekrar Yunan partilerinden aday olan Türk adaylar parlamentoya girebilme imkanı bulmuştur (Hüseyinoğlu, 2015:4780).

3.2.5. Müftülük ve Vakıflar Sorunu

Batı Trakya Türk Azınlığının hala devam eden sorunlarından bir tanesi de müftülük ve baş müftülük sorunudur. Öncelikle Yunanistan'daki Azınlığın dini temsilcisi konumundaki müftü ve baş müftüyü, Türkiye'deki haliyle değerlendirmemek gerekmektedir. Batı Trakya Türk Azınlığın temsilcisi konumundaki müftülerin dini konularda görüş bildirme ve fetva vermesinin yanında, Müslümanların evlilik işlemleri, velayet, vesayet ve miras konusundaki uyuşmazlıklarda da yargılama yetkileri vardır. Yunanistan'da müftüler kadı statüsünde görev almaktadır. Batı Trakya Türk Azınlığı mensubu Müslümanlar, aile ve miras hukuku bakımından Yunan hukukuna tabii olmayıp, kendi geleneklerine ve İslam hukuku kurallarına göre iş ve işlemlerini yürütebilmektedir (Cin, 2009:156-157).

Bu noktada, seçilmiş ve atanmış müftü sorunu önemli bir problem olarak azınlığın gündeminde yer almaktadır. Lozan Barış Antlaşması'na göre Batı Trakya Türk Azınlığının din ve inanç özgürlüğü garanti altına alınmış, ayrıca 1913 Atina Antlaşması ile müftülerin durumu netleştirilmiş ve 2345/1920 sayılı yasa ile de iç hukukta düzenlemeler yapılmıştır. Bahsi geçen düzenlemelere göre, müftülerin Müslümanlar tarafından seçilmesi öngörülmüş; baş müftülerin seçimi ise, seçilmiş müftülerin tercihi neticesinde Yunan makamlarınca onaylanacak şekilde belirlenmek üzere karara bağlanmıştır. Ancak Batı Trakya Türk

Azınlığı, 1990 yılında, İbrahim Şerif ve Mehmet Emin Ağa'yı müftü olarak seçmesine rağmen, Yunan devletince bahsi geçen isimlerin müftülükleri tanınmamış ve yerlerine Yunan devleti tarafından farklı müfteler atanmıştır. Seçilmiş müftüler sahte müftü oldukları iddiasıyla yargılanmıştır (Yılma z, 2019:257). Yunanistan'ın bu tutumu neticesinde konu AİHM'e taşınmış ve AİHM, Yunanistan'ın beş kere AİHS'nin düşünce, vicdan ve din özgürlüğünü güvence altına alan 9. maddesini ihlal ettiğine hükmetmiştir.

Müftülük seçimi ve azınlık ibadethanelerine yönelik sorunların ardından cemaat ve vakıf mallarının yönetimi de Batı Trakya Türk Azınlığının karşılaştığı önemli sorunlar arasında yer almaktadır. Lozan Barış Antlaşması'nın 40. maddesine göre, Batı Trakya Türk Azınlığının harcamalarını kendilerinin yapması koşulu ile her türlü yardım, dini ya da sosyal kurumları kurma, yönetme ve denetleme ile buralarda kendi dillerini özgürce kullanma ve dini ayinlerini serbestçe yapma hakkı olduğuna daha önce değinilmişti. Söz konusu durum iki ülke arasında ve çok taraflı diğer antlaşmalar ile de güvence altına alınmış ve Cunta dönemine kadar da uygulanmıştı. Ancak Cunta Yönetimi ile birlikte, tüm vakıfların yönetimleri dağıtılarak Yunan hükümetince yeni atamalar gerçekleştirilmiştir. Cunta yönetimi vakıf mallarını yok etmek için de çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Bununla birlikte, vakıf mallarına getirilen yüksek vergiler de malların ipotek edilmesi sürecini de beraberinde getirmiştir. Yunan devleti, 2007 yılında kabul ettiği yasa ile vakıf mallarına yönelik vergi affı getirmiş ancak geçmişten kaynaklanan borçlar nedeniyle de vakıfları hala baskı altında tutmaya da devam edilmektedir (Eren, 2012:33-42).

4. Sonuç

Uluslararası ilişkiler disiplinindeki çalışma ve araştırma alanları arasında yer alıp günümüze kadar hala net ve hukuken bağlayıcı bir tanıma sahip olamayan konular arasında yer alan azınlıklar konusu, pek çok devletin karşılaştığı ve bir şekilde etkilendiği bir alan olmuştur. Azınlık kavramına ilişkin tarih boyunca pek çok tanımlama yapılmış ve kavram sosyolojik açıdan ele alındığında "sayıca az" olmanın azınlık olarak tanımlanmada kullanılan en pratik yol olduğu görülmektedir. Ancak azınlık kavramını sadece sosyolojik açıdan ele almak çok yetersiz olacaktır, çünkü söz konusu kavramın bireyleri ve toplulukları ilgilendiren hukuksal boyutu, özellikle de haklarının tanımlanması noktasında daha önemlidir. Azınlık kavramı hukuksal açıdan ele alındığında ise genel kabul görmüş bir tanımının olmadığı görülmektedir. Bu noktada azınlık konusunun ülkelerin hem iç siyasetlerinin, hem dış politikalarının hem de uluslararası sistemin bütününe ilgilendirmesi sebebiyle genel bir tanımlamadan uzak durulduğu şeklinde yorumlanmaktadır. Ancak yine de azınlık kavramının 16. yüzyıldan itibaren devletlerin önemli politika konularından birisi olması, yıllar içerisinde çeşitli tanımlamaların da yapılmasını sağlamıştır. Tabii azınlık tanımının yapılabilmesi için insanların kendisini azınlık olarak tanımlamasından yola çıkmak gerektiği gerçeğini de göz ardı etmemek gerekmektedir.

Çoğu Avrupa ülkesinde olduğu gibi Yunanistan da topraklarında önemli sayıda azınlığı barındırmakta, ancak söz konusu grupların varlıklarını azınlık statüsünde değerlendirmemektedir. Başta Pomaklar olmak üzere, Makedonlar, Arnavutlar ve Ulahlar, Türk azınlıklar ile birlikte başlıca azınlıklar olarak sayılmaktadır. Bu noktada Yunanistan, topraklarında bulunan azınlıkları asimile etmeyi ve Yunanlaştırılmayı temel bir politika olarak kabul etmiştir. AB üyesi bir ülke olan Yunanistan'ın temelde insan hakları ve azınlık hakları konusundaki bu uygulamaları ise demokratik çerçevede insani bir görüntü vermemektedir. Diğer bir deyişle, Yunanistan'ın insan hakları ve azınlık hakları konusunda karnesi oldukça kötüdür.

Batı Trakya Türk Azınlığı ise, Yunanistan'ın kuzey batı bölgesindeki Batı Trakya'da yaşamaktadır. Üç ilden meydana gelen Batı Trakya'nın toplam nüfusu 369.430 iken, bu nüfusun 150.000 kadarı da Türklerden oluşmaktadır. Türklerin Yunanistan'da azınlık durumuna gelmesi 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Barış Antlaşması'nın bir sonucudur. Yunanistan'a göre Batı Trakya'da yaşayan Türk azınlık "Müslüman Yunanlılar" olarak görülmekte ve bu azınlığa yönelik hem asimilasyon politikası hem de baskı ve yıldırma politikası uygulanmaktadır. Türk-Yunan ilişkilerinin de Kıbrıs ve Ege sorunu ile birlikte temelini oluşturan azınlıklar meselesi, ilişkilerin gerildiği her dönemde baskı unsuru olarak kullanılmıştır.

Avrupa Birliği üyesi olan Yunanistan, Batı Trakya Türk Azınlığına karşı uyguladığı baskı ve kısıtlayıcı politikalarını bazı dönemlerde gevşetmesine rağmen genel itibarıyla azınlığın yaşadığı sorunlar ve etkileri günümüzde de devam etmektedir. Eğitim alanındaki kısıtlayıcı politikaların neticesi olarak 2021 yılında azınlık okulları kapatılmaya devam etmektedir. Bununla birlikte, Türk etnik kimliğinin inkarı sorunu ise hem Yunanistan Başbakanı hem de Dışişleri Bakanı tarafından her platformda dile getirilmekte ve vurgulanmaktadır. AİHM kararlarına rağmen İTB kazanmış olduğu hakkı Yunan devletinden geri alamamıştır. Yunan Vatandaşlık Kanunu'nun 19. Maddesinin 1998 yılında yürürlükten kaldırılmış olmasına rağmen 60.000 kişinin yaşadığı mağduriyet halen tam anlamıyla giderilememiştir. Bununla birlikte, 1990 yılında ülke çapında getirilen %3'lük seçim barajı ile de Batı Trakya Türk Azınlığının 1989 ve 1990 seçimlerinde elde ettiği bağımsız milletvekilliği başarısının tekrarlanması engellenmiştir. Böylece, Türk milletvekilleri ancak Yunan siyasi partileri altında seçilebilme şansı bulmaktadır. Bu anlamda, azınlığın temsil hakkındaki kısıtlamalar da devam etmektedir. Atanmış ve seçilmiş müftü sorunu ile vakıf malları üzerindeki gizli bir baskı yaratma durumu da günümüzde çözülemeyen problemler arasında yer almaktadır.

KAYNAKÇA

- Ahmet, İ. K. (2006). Yunanistan'da (Batı Trakya'da) Azınlık Eğitim Sistemi İçinde İkidilli (Türkçe-Yunanca) Azınlık İlkokulları. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*. s. 1-12.
- Ahmet, S. (1995). Batı Trakya'da Yaşayan Türk Toplumunun Şikayetleri ve İstekleri. *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*. s. 1-9.
- Alp, İ. (1995). Batı Trakya Türkleri. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*. s. 613-652.
- Armaoğlu, F. (1984). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1980)*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Arsava, A. F. (1993). *Azınlık Kavramı Azınlık Haklarının Uluslararası Belgeler ve Özellikle Medenive Siyasi Haklar Sözleşmesinin 27. Maddesi Işığında İncelenmesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Atılgan, M. (2006). Avrupa Birliği, Azınlık Hakları ve Türkiye. *Türk İdare Dergisi*. s. 43-65.
- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (1950).
- Ayhan, H. (2014). Batı Trakya Türk Azınlığının Hukuki ve Siyasi Sorunlarının Asimilasyon Politikası Çerçevesinde Tahlili. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. s. 173-187.
- Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığı İnsan Hakları Raporu (2012). İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği.
- Bilgin, Ü. (2007). *Azınlık Hakları ve Türkiye*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Bozdağlıoğlu, Y. (2014) Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi ve Sonuçları. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*. s. 9-32.
- Capotorti, F. (1979). *Francesco. Study on the Rights of Persons Belonging to Ethnic, Religious and Linguistic Minorities*. New York: United Nations Publication.
- Cin, T. (2009). Batı Trakya Türklerinin Hukuki Statüsü Sorunları ve Avrupa Birliği. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. s. 147-179.
- Cin, T. (2014). Avrupa Birliği Üyesi Yunanistan Anayasasında Millet, Halk ve Yunanistan Vatandaşlığı. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. s. 1-71.
- Çatal, B. (2018). İnsan Haklarının Korunmasında Ulusal, Bölgesel ve Uluslararası Mekanizmalar. *Selçuk Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu Dergisi*. s. 69-99.
- Çavuşoğlu, N. (2001). *Uluslararası İnsan Hakları Hukukunda Azınlık Hakları*. İstanbul: Su Yayınları.
- Çavuşoğlu, H. (2007). *Yunan Vatandaş(sız)lık Kanunları (3370/1955 ve 3284/2004)*. Ankara: Naturel Yayınları.
- Eren, H. (1998). Yunanistan-Batı Trakya Türkleri. *Günümüz Dünyasında Müslüman Azınlıklar (III. Kutlu Doğum İlmi Toplantısı)*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi. s. 197-230.
- Eren, H. (2012). Batı Trakya Türk Vakıfları: Tarihi Süreç ve Bugünkü Durum. *Balkanlarda Osmanlı Vakıfları ve Eserleri Uluslararası Sempozyumu*. s. 33-42.
- Hatipoğlu, M. M. (2005). *AB Üyesi Yunanistan'ın Etnik Dokusu İçinde Batı Trakya Türkleri: Azınlığın Sorunlarına Tarihsel ve Güncel Yaklaşımlar*. Türk Ocakları Aydın Şubesi.
- Hüseyinoğlu, A. (2015). Balkanlarda Azınlıklar ve Siyasal Katılım Hakkı: Batı Trakya (Yunanistan) Örneği. *Yeni Türkiye*. s. 4777-4786.
- İnanç, Z. (2004). *Uluslararası Belgelerde Azınlık Hakları*. Ankara: Ütopya Yayınları.
- Köksoy, F. (2019). Avrupa Birliği'nin Azınlık Politikaları Çerçevesinde Fransa'da Romanlar: Nicholas Sarkozy Dönemi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. s. 97-112.
- Köktaş, N. A., & Büyükbaş, H. (2016). Lozan Antlaşması, Dini Azınlıklar ve Dış İlişkiler Boyutu. *Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. s. 1-11.
- Kurubaş, E. (2006). *Asimilasyondan Tanınmaya Uluslararası Alanda Azınlık Sorunları ve Avrupa Yaklaşımı*. İstanbul: Asil Yayınları.
- Lizbon Antlaşması (2007).
- Maastricht Antlaşması (2007).

- Mızrak, D. (2018). Azınlık Hakları ile Yerli Halkların Haklarının Kolektif Hak Kullanımı Çerçevesinde Karşılaştırılması. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. s. 631-664.
- Oran, B. (1991). *Türk – Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Oran, B. (2003). Lozan’da Azınlıkların Korunması. *Toplumsal Tarih*. s.72-77.
- Oran, B. (2004). *Türkiye’de Azınlıklar: Kavramlar, Teori, Lozan, İç Mevzuat, İçtihat, Uygulama*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Oran, B. (2009). *Küreselleşme ve Azınlıklar*. Ankara: İmaj Yayınevi.
- Perruchoud, R., & Redpath-Cross J. (2013). *Göç Terimleri Sözlüğü*. Uluslararası Göç Örgütü.
- Soyutürk, M., & Sağlam, F. (1995). *Uluslararası Batı Trakya Paneli*. İzmir.
- Şanlı, C. (1995). Türk Azınlıkların Mülkiyet Sorunları. *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*. s. 59-68.
- Şentürk, C. (2006). *Kanunlaştırılan Irkçılık: Yunan Vatandaşlık Yasası’nın 19. Maddesi ile Vatandaşlıktan Çıkarmalar ve Mağdurların Sorunları*. Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu Bilimsel Araştırmalar Serisi No. 2. Witten.
- Taşdemir, H., & Saraçlı, M. (2007). Avrupa Birliği ve Türkiye Perspektifinden Azınlık Hakları Sorunu. *Uluslararası Hukuk ve Politika*. s. 25-35.
- Verhas, E. (2019) Batı Trakya’daki Müslüman Türk Azınlık: Uzun Yıllardır Süren Hak ve Tanınma Mücadelesi. *Avrupa Azınlık Hakları Grubu (Minority Rights Group Europe – MRGE)*.
- Yılmaz, E. A. (2019). Batı Trakya Türklerinin Sorunları Üzerine Bir Değerlendirme. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*. s. 252-260.
- Yılmaz, G. (2015). Avrupa’da Azınlıklar ve Azınlık Hakları. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*. s. 109-122.